

Katona Magda Nasrin¹

A tálib kormányzati válság

The Taliban's Crisis of Governance

A tálib államelmélet kidolgozatlan, a politikai rendszer sem meghatározott. 2021. augusztus 15-én elfoglalták a fővárost, Kabult, majd az egész országot az ölükbe hullott, a tálibok az 1996–2001 közötti Iszlám Emirátusukat újra bevezették, ám nincsen definiálva, hogy az milyen elvek alapján és mi módon működik. Ez a meghatározatlanság és a kidolgozottság hiánya eltérő értelmezéseknek nyújt lehetőséget, ami különböző hatalmi centrumok felemelkedésének ad teret: Haibatullah emír kandahári tanácsa, a Hakkáni-hálózat, valamint Baradar molla és Jákúb molla csoportja fémjelzik ezeket a hatalmi központokat. A tálib rezsim jövője e hatalmi központok egymáshoz való viszonyának alakulásától függ.

Az általuk ellenőrzött területeken a tálibok a helyi közösségek révén, katonai-civil tanácsaik² horizontális hálózata révén sikeresen, ám korántsem egységesen kormányoznak. Tanácsaik tevékenységében nem váltak el az államhatalom különböző ágai. Döntéshozóként, bíróságként, valamint kormányzati szervekként egyaránt sikeresebben működtek a hadurak és „kutyamosók”³ szövetsége által működtetett köztársasági kormány korrupt szerveinél. De ma már a tálibok a társadalmat szétforgácsoló centrifugális tendenciák visszaszorítására vallási diktatúra bevezetésével reagálnak.

A tálibok kormányzása gazdasági téren nem mutat rossz képet. Világi és vallási adókból (usr, zakát), vámokból, illetékekből, szabálysértési jövedelmekből az állam jelentős bevételekre tett szert. Fontos bevételi forrás az ópiumgazdaság, valamint a fegyverek és a műkincsek csempészete is.

A centrifugális erők, a radikalizmus, a terrorszervezetek, bűnözői szindikátusok térnyerésével a tálib kormányzat számos kihívással szembesül. Ezeknek a kezelése során a tálibok frakciói különböző megközelítési módokat és praktikákat alkalmaznak,

¹ CSc, igazgató, Afganisztánért Alapítvány, e-mail: afgfound@gmail.com

² A katonai-civil tanácsok eredetileg helyi felkelőtanácsok voltak, a csapatok toborzása, irányítása, fegyvelése, források megteremtése volt a feladatuk. Később a helyi lakosok ügyes-bajos dolgaiban is segítséget nyújtottak a viták elsimításától az igazságszolgáltatáson át a szociális ügyekig. A lakosság szívesebben fordult hozzájuk, mint a korrupt és inkompetens köztársasági kormányhoz, mert hatékonyak és tisztább kezűek voltak.

³ „Kutyamosóknak” az évtizedeket a nyugati országokban élő, hazájuk realitásaitól elszakadt, hazatérő emigráns afgánokat nevezik a helyi afgánok.

ami előbb-utóbb törést okoz soraikban. Életképes alternatívájuk azonban nincs. Túlélésük záloga, ha hatalmi belharcaik során a mérsékeltek kerülnek ki győztesen, és kooptálják a kormányzásba a társadalom különböző csoportjait.

Kulcsszavak: a tálibok kormányzása, hatalmi központok, tanácsok, terrrorszervezetek, kábítószer-termelés

The Taliban political system is not defined and its theory of the state is also undeveloped. The Islamic Emirate between 1996 and 2001 was introduced, but it is not defined on the basis of which principles and how it operates. This indeterminacy and lack of elaboration opens up opportunities for different interpretations, which gives rise of different power centers, Emir Haibatullah's council in Kandahar, the Hakkáni network, and the group of Mullah Baradar and and Mullah Yaqub's group are hallmarks of these centres of power.

The Taliban react to the suppression of the centripetal tendencies that are tearing society apart by introducing a religious dictatorship. In the areas they controlled, the Taliban successfully governed through the local communities and with their horizontal network of military-civilian councils, but by no means uniformly. In the activities of their councils, the various branches of state power were not separated. They functioned as decision-makers, courts and government bodies.

The Taliban government is showing a better economic picture than what was forecasted. From secular and religious taxes ('usr, zakat), customs revenues, levies, and rule violation fines incomes, the state obtained significant revenues. A significant source of income is the opium economy and the smuggling of weapons and artifacts.

With the strengthening of centripetal forces, radicalism, terrorist organizations, organized crime syndicates, they face unpredictable and uncontrollable processes. When dealing with them, the Taliban groups use different approaches and different practices, which sooner or later will cause a break in their ranks. However, they have no viable alternative. The key to their survival is if the moderates emerge victorious during their infighting for power and co-opt the various groups of society into governance.

Keywords: Taliban governance, centres of power, councils, terrorist organizations, poppy cultivation challenges

Bevezető

2022. augusztus 15-én a tálib felkelők csapatai egyetlen puskalövés nélkül bevonultak az afgán fővárosba, Kabulba. Az előző kormányzat kártyavárként omlott össze, amit prognosztizáltak ugyan, de ilyen gyors folyamatra senki sem számított. A tálibok gyors katonai sikerei révén ölükbe hullott egy ország. A Gáni-kormány bukása rámutatott a nyugati neoliberalizmus globális válságára, a „demokráciaexport” és a „nemzetépítés” kudarcba fulladt kísérlete nyomán mindent elöntő korrupciónak és káosznak az államot bénító hatásaira.

A tálibok gyors katonai sikereinek katonai, geopolitikai, történeti okait külön tanulmányokban ismertettük, amelyek a *Hadtudomány* és a *Külügyi Műhely* égisze alatt láttak napvilágot. További tanulmányokban vizsgáljuk a tálibok második kormányzásának teljesítményét a kormányzati kérdések, a nemzetközi kapcsolatok, a terrorizmushoz és a szervezett bűnözéshez való viszonyrendszer tekintetében. E tanulmány szerzője már jelentetett meg monográfiát az első tálib állam sajtóságairól 2002-ben.

A módszer multidiszciplináris és interdisziplináris, amelynek során előszeretettel használunk pastu és dari nyelvű forrásokat és afgán politikusok közléseit.

Jelen tanulmányunk a tálibok kormányzati teljesítményével foglalkozik. Vizsgálja a különböző tálib hatalmi központokat, azok államértelmezésének és politikai gyakorlatának eltéréseit, a kandahári ultrakonzervatív döntéshozók körének sokszor a nemzetközi közvéleményt sokkoló döntéseinek hátterét, a vallási diktatúra kérdését, ismerteti a Hakkáni-hálózat, valamint a mérsékelt csoport kormányzási koncepcióinak eltéréseit, a kormányzást elemző fejezetben a tálib kormányzás jogforrásait, kormányzati szerkezetének sajtóságait, a legitimitás problémáját, a törvényhozó hatalom, a végrehajtó hatalom, az államszerkezet kérdéseit. Végül a kormányzás kiemelt területeivel foglalkozunk, amelyek a tálib kormányzás kontextusában a gazdaság, a fegyveres erők, a kulturális örökség és műemlékvédelem, valamint az oktatásügy. Mindezek alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy a második tálib állam jövője a különböző hatalmi csoportok küzdelme kimenetelének függvénye.

A második tálib állam sajtóságai

A tálibok látványos katonai sikereiket nem tudták hatékony kormányzásra átváltani. Mivel az eltelt négy és fél évtizedben az Afganisztán egységét fenntartó igen érzékeny geostratégiai inga valamely irányba mindig kibillent, felerősödtek a centrifugális tendenciák, amelyek az országot szétszakítani nem tudják ugyan, de a társadalmat fragmentálták. A tálibok a centrifugális tendenciák visszaszorítása érdekében a vallási diktatúra gyakorlatát alkalmazták, akárcsak 1996 és 2001 közötti első kormányzásuk idején.⁴ Erős és tiszta kezű centralizált kormányzást ígértek, de két év alatt sem voltak képesek végleges kormányt alakítani, a kormányzati struktúrák formáit megalkotni. A vélemények pluralizmusának toleranciája helyett elnyomnak mindennemű szervezett politikai aktivitást. Számos politikai elemző arra számított, ha újra hatalomra kerülnek, nem fognak olyan drákói intézkedéseket bevezetni, mint az 1990-es években.⁵ A tálibok egyes mérsékeltbb vezetői, a Baradar molla gazdasági ügyekért felelős miniszterelnök-helyettes nevével fémjelzett csoport, megfontolt és modernizált kormányzást, reformokat ígért. Erre a nemzetközi közösségnek is ígéretet tettek a 2020. február 28-án az Amerikai Egyesült Államok kormányának képviselőivel aláírt, a nemzetközi erők kivonulását biztosító megállapodás

⁴ Míg egyes államok esetén, mint az Iráni Iszlám Köztársaság, az elnyomó intézkedések célja a vallási diktatúra kiépítése volt, a táliboknál a vallási diktatúra eszközeinek kiépítése is eszköznek tűnik. Mivel különböző csoportjaik politikája igen eltérő, nem lehet megjósolni, hogy a tálib kormányzás hogyan alakul. A legkedvezőbb irány a belharcokban a mérsékelt győzelmével, más politikai erőkkel koalícióra lépve, vallási színezetű nacionalista kormányzás gyakorlatának meghonosítása lenne.

⁵ WATKINS 2022.

keretében a dohai tárgyalások során.⁶ Ám a tálibok ismét a legkeményebben elfojtanak mindennemű, kormányzásukkal szemben megfogalmazott kritikát.

Ami az államiság ismérveit illeti, kétségtelen, hogy gyors katonai sikereik révén teljesítették a területi integritás, a territoriális szuverenitás ismérvét: 43 esztendő után az ország első ízben ismét egyetlen főhatalom fennhatósága alá került. A közigazgatás szerkezete azonban nem egységes. A tálib kormányzás horizontálisan egymáshoz viszonyuló helyi tanácsok országos hálózatából áll, ezek a helyi közösségek igényei szerint igen eltérően kormányoznak.

Hatalomra kerülve a gerilla hadviseléshez szokott felkelők az államigazgatás megszervezésében országos szinten járatlannak bizonyultak. Államapparátusuk tagjait többnyire mozgalmuk harcosaiból verbuválták, akik sem kormányzati szakértelemmel, sem tapasztalattal nem rendelkeznek, kevés kivétellel a menekülttáborok vagy a pastun vidék szülöttei, nem tükrözik a soknemzetiségű ország etnikai, nyelvi, társadalmi, politikai sokszínűségét. Égető a szakemberhiány. A tálibok ügyvivő kormányában női szakemberek egyáltalán nincsenek.

A tálib politikai rendszer kidolgozatlan.⁷ Nincsen definiálva, hogy Iszlám Emirátusuk⁸ milyen elvek alapján és mi módon működik. Szerkezetét túlnyomó többségben a köztársasági kormányzattól örökölték. Az állami funkciók működtetésében a meghatározott kritériumok hiánya eltérő praktikákra nyújt lehetőséget, ami különböző hatalmi centrumok felemelkedésének ad teret.

A hatalmi központok vetélkedése

A tálib mozgalom kívülről számára egységesnek tűnik, valójában különböző csoportjaik között a hatalommegosztás kényes egyensúlya figyelhető meg, ám eddigi látens ellentéteik egyre jobban felszínre törnek. Az afgán tálibok jövője attól függ, hogy ezek az ellentétek a jövőben miként manifesztálódnak.

A hatalmi központok harca Kandahár és Kabul küzdelmével is leírható. Míg a kormány a fővárosban, Kabulban székel, az igazi döntéshozó fórum, a Felső Vezetői Tanács (Rahbari Súra) a tálibok szellemi központjában, Kandahárban található. 2002-ben, az első tálib rezsim megdöntése után székhelyét a Rahbari Súra a pakisztáni Quettába tette át, de a Quettai Tanács mára szétforgácsolódott. Akkori tagjai közül jelenleg Abdul Gáni Baradar

⁶ Az Amerikai Egyesült Államok kormánya és a tálibok a katarai Dohában 2020. február 28-án írták alá az amerikaiak és szövetségeseik kivonulását biztosító egyezményt a tálib mozgalom képviselőivel. Ennek nyilvános tartalma szerint a tálibok garanciát vállalnak, hogy az ellenőrzésük alatt álló területen nem tűrik meg terroristák jelenlétét, és nem teszik lehetővé harmadik ország elleni támadás tervezését és kivitelezését. Az egyezmény nem nyilvános záradékai a jó kormányzást és egyéb nemzetközi kötelezettségek betartását is garantálják. SYIED 2021.

⁷ RAHIMI 2022.

⁸ A tálibok első állama is Iszlám Emirátus volt. Akkor a tálibok katonai offenzívái megtorpantak az etnikai határoknál, az ország területének mintegy 80%-át tartották uralmuk alatt, a Pandzsír völgyét és Badakhsán tartományt nem sikerült meghódítaniuk. A legtöbb állam Pakisztán, Szaúd-Arábia és az Egyesült Arab Emírségek kivételével az ellenük harcoló Északi Szövetség kormányát részesítette diplomáciai elismerésben.

molla gazdasági ügyekért felelős miniszterelnök-helyettes,⁹ a tálibok első emírének fia, Mohammad Jákúb Omári molla a tálib ügyvivő kormány védelmi minisztere, fivére, Abdul Manan Omári molla ügyvivő közmunkaügyi miniszter, Maulavi Abdul Szalám Hanafi miniszterelnök-helyettes, Abdul Hak Vászík molla mezőgazdasági miniszter, valamint Kairullah Kairkva molla ügyvivő kulturális miniszter tartoznak a politika élvonalába.

A kandahári ultrakonzervatív döntéshozók köre

A tálib vezetés ellentéteit a legtöbb elemző háromszöggént írja le. A hatalmi háromszög csúcán helyezkednek el az igazi döntéshozók, a Haibatullah emír köré összpontosult konzervatív belső hatalmi kör, akik a kandahári zóna, a tálib mozgalom bölcsője, az ún. Lój Kandahár (Nagy Kandahár), Helmand, Kandahár, Farah tartományok szülőttei. A négy és fél évtizedes harcok során a térséget uraló nyugati, nagy pastun konföderáció, a Durráni szövetség törzsei sokkal gyengébbek lettek, mint a rivális keleti, Gilzai vagy Karláni szövetséghez tartozó pastun törzsek. A Durrániak egységének helyreállítása érdekében a törzsszövetség Pandzspai ágához tartozó törzsek harcban állnak a törzsszövetség Zirak ágához tartozó törzsekkel és a keleti törzsekkel. Ezek a tálib vezetők többnyire a Durráni törzsszövetség Pandzspai törzsi konglomerátumának¹⁰ Núrzi törzséhez tartoznak, akik vetélkednek a Zirak konglomerátum királypártinak¹¹ tartott törzseivel, főleg a Barakzai ágban tartott, ugyancsak harcias, a Durand-vonal mindkét oldalán élő Acsakzai törzsszel.

Haibatullah Akhundzáda emír Núrzi törzsbeli, akárcsak Mohammad Haszan Akhund miniszterelnök. Ebbe a körbe tartozik Hakím Hakkáni, a Legfelsőbb Bíróság elnöke, Kálid Mohamed Hanefi sejk, az Erény Promóciója és Bűnmegelőzés Minisztériumának minisztere, Núr Mohamed Szakíb vallásügyi (Hádzs és Vallási Alapítványok) miniszter, Hedájatullah Badri pénzügyminiszter,¹² Abdul Hakim Hakkáni sejk, a legfelsőbb bíróság elnöke, Nida Mohamed Nadím sejk, felsőoktatási miniszter, Nüreddín Turábi, a Vörös-kereszt alelnöke, (1996-tól az első tálib kormányban igazságügyi miniszter), valamint Samszuddín Sarí'ati legfőbb ügyész.

A miniszterelnökség, a legfelsőbb bíróság, a legfőbb ügyészség, négy minisztérium, öt tartomány, Farah, Helmand, Kandahár, valamint Herát és Kabul kormányzói

⁹ A tálibok ügyvivő kormánya élén Mohamed Haszan Akhund miniszterelnök, kandahári konzervatív áll, aki Haibatullah emír híve. A pénzügyminiszter és az egyházügyi miniszter, Khálid Mohamed Hanefi sejk, az Erény Promóciója és a Bűnmegelőzés Minisztériumának minisztere tartozik Haibatullah sejk köréhez. Szirádzsuddín Hakkáni belügyminiszter, Maulavi Nadzsibullah Hakkáni hírközlési miniszter, Khalil Ul-Rahmán Hakkáni menekültügyi miniszter képviseli a hálózatot a kormányban. Baradar molla, gazdasági ügyekért felelős miniszterelnök-helyettes mérsékelt politikus, aki amerikai kapcsolatokkal rendelkezik. Baradar molla a Durráni törzsszövetség Zirak ágának Popalzai törzséhez tartozik, aki Omár mollának, a tálibok első emírének régi barátja és harcostársa, fiának mentora. Omár molla fia, Jákúb molla ügyvivő védelmi miniszter, aki Gilzai Hotak törzsbeli. Abdul Szalám Hanafi miniszterelnök-helyettes egy üzég, és az összes többi tádzsik, üzég vagy hazara nemzetiségű kormánytag, valamint a többi tárca birtokosa Baradar molla és Jákúb molla köréhez tartoznak.

¹⁰ Núrzi, Alizai, Iszhakzai, Makú, Khugiáni.

¹¹ Zirak konglomerátum törzsei: a Popalzai, Barakzai és Alikózái törzsek, valamint a királyi dinasztiát adó Barakzai törzs tartozik ide.

¹² Titkosszolgálati körök szerint Haibatullah emír körét az Iráni Iszlám Forradalmi Gárda támogatja, az ügyvivő pénzügyminisztert pedig a tálib kormányban jelen lévő iráni ügynökök egyikeként azonosítják.

és rendőrfőnökei, továbbá Turghundi, Iszlám Qala és Szpín Boldak/Csaman határátkelő-helyek parancsnokai tartoznak Haibatullah emír köréhez.

A tálibok a társadalom szétforgácsolttságának okát az utóbbi fél évszázadban az országra erőltetett idegen modellekben látják, amelynek egységét vallási köntösbe öltöztetett drákói intézkedéseikkel próbálják helyreállítani.

A mindennemű rugalmasságra képtelen kandahári sejkek azonban intézkedéseikkel nem egységbe kovácsolják, inkább megosztják a társadalmat. Nem a nemzeti hagyományokra apellálnak, hanem a tengerentúli neoliberalizmushoz hasonlóan a történelmi-emlékezet-nélküliséget, a korai iszlámhoz való visszatéréssel a nemzeti hagyományok eltörlését célozzák. Nem afgán nemzetben, hanem a muszlim hívők nemzetek és nemzet-államok feletti közösségében, az ummában gondolkoznak, ahogy az iszlám hagyományból fakad, de annak sem a tudományos koncepciójához, hanem a képzeletbeli, fantazmagóriás középkori mutánsához térnek vissza. A tálibok szerint első rezsimük megdöntését követően az országba külföldről hazatérő afgánok idegen kultúrákat, szokásokat hoztak magukkal, amelyek megrontják a társadalmat. Ám a tálibok maguk is idegen kultúrák foglyai, ők is nagyrészt amerikai segélyekből, szaúdi pénzből, pakisztáni támogatásból tartják fenn az országot. Maguk és harcostársaik zöme sem a „romlatlan afgán vidék”, hanem a felperzselt földek és a menekülttáborok szülöttei, a madraszák „Korán- és Kalasnyikov-kultúrájának” gyökértelen termékei.

Míg a pastun vidéken megvolt a nők gazdasági szerepe a háztáji gazdaság és kézműipari termékek előállításán terén és a nomádoknál az állatállomány gondozása révén, ennek megfelelő tisztelet övezte őket. Ehhez járult a nemzeti függetlenségi harcokban játszott heroikus szerepük hagyománya. Ezzel szemben a menekülttáborokban a semmittevés, majd a harc körülményei között csak a hadra fogható férfiak vannak képviselve, a nők csupán kenyérpusztító éhes szájakat jelentettek.

A szovjetek elleni „dzsihad” során az afgán–pakisztáni régióban burjanzásnak indult militáns szemináriumok, a madraszák elődei az indiai szubkontinensen a szunnita iszlám hanafi iskola deóbandi¹³ madraszái voltak. Ám az eredetileg progresszív, az iszlámot megújítani kívánó deóbandi iskola náluk retrográddá merevedett. A Korán szelektív vagy

¹³ A deóbandi mozgalom 1866-ban az 1857–58-as szipojlázadás hatására jött létre, és a hajdani iszlám dicsőségét kívánta feléleszteni a szunnita iszlámon belül. Minden rossz forrását a brit gyarmatosítók által behozott szekuláris eszmékben, a nyugati típusú oktatásban, egyetemekben látták, helyettük létre kívánták hozni az iszlám oktatás központjait, a madraszákat. Az indiai Uttar Prades állam Deóband helységben alapította meg Mohamed Kászim Nanaulavi és Rasid Ahmed Gangóhi a Dáru’Ulúm madraszát. 1919-ben hozták létre antikolonialista-nacionalista mozgalmukat, a Dzsami’át-i ‘Ulama-i Hind szervezetét, amely a hinduk és a muszlimok egységéért szállt síkra a gyarmatosítókkal szemben. A megújuló iszlámot hirdette, antiimperialista, integráns nacionalista volt. Nagy szerepet játszott a függetlenségi mozgalomban, és ellenezte az indiai szubkontinens felosztását. Később egyik szárnyuk kivált, és csatlakozott Dzsinná Muszlim Ligájához. 1900 után már nem az iszlám újjászületés, hanem a globális dzsihad volt a cél. Az új szervezet neve Dzsami’át Ul-‘Ulama Ul-Iszlám lett. 1979-ben az afgán–pakisztáni határsávon a szovjetek elleni „dzsihadra” a fegyveres kiképzést is nyújtó, a deóbandi madraszákhoz szervezték a harcosokat szaúdi pénzen. A pakisztáni madraszáknak mintegy 65%-a deóbandi. Ez az időszak a megegyezés Pakisztánnal, a militáns madraszák burjanzása, a vahabita és a szalafi eszmék hatása, a Tabligh-i Dzsama’at megjelenése hírhedt militáns madraszáival Muzaffarabadban, a pakisztáni Kasmirban. Lásd METCALF 2001; PURI 2009.

felszínes ismerete, az arab nyelvtan ismeretének hiánya pedig a szunna és a hadisz¹⁴ összekeverését eredményezte.

A tálibok a szunnita iszlám hanafi iskoláját tekintik Afganisztán államvallásának, akárcsak az 1964-es alkotmány. Míg a szunna kötelező jogforrás, ezzel ellentétben a hadisz különböző, sokszor egymásnak is ellentmondó szájhagyomány írásba foglalása, amelynek ismerete és betartása sem kötelező. A kandahári konzervatív tálib sejkek mégis a hadisz általuk ismert elemeit emelték a Korán után a legfontosabb jogforrás szintjére. Mivel többnyire a hitoktatók és a vallási oktatók informális hierarchiájának¹⁵ a legmagasabb szintjén állnak, az ennek a szintnek megfelelő sejk címet nem sejk ul-Korán, hanem sejk ul-Hadisz gyanánt viselik. Mivel a madraszákban a szelektíven oktatott vallási szövegek értelem nélküli bemagoltatása folyik, a hallgatók nem értik az arab nyelvtant, és önálló művelődésre, elemző és kritikai tanulmányozásra nem képesek. Mindez nem tette lehetővé számukra a szunna alapvető megértését és a hadisz irodalmának helyes, elemző és értékelő ismeretét.

A Koránnak a férfiak erkölcsi kötelességéről rendelkező 30. szúráját nem vették tekintetbe, csak az erkölcsös női magatartást leíró 31. szúrára hivatkoznak állandóan. A nőket azért szorítják ki a társadalomból, mert őket tekintik az idegen társadalmi-politikai modellek letéteményeseinek, nem a férfiakat, holott utóbbiak élvezik a fejlett nyugati technológia vívmányait, így a fegyverekét is. Az ultrakonzervatív kandahári sejkek nem veszik tudomásul, hogy sem a Korán, sem a szunna, a kötelező érvényű prófétai hagyomány nem tiltja a nők iskoláztatását, ellenkezőleg, a tanulást, az ismeretek szerzését minden ember kötelességének tekintik.

Nincsenek tisztában az iszlám előtti kor és a korai arabság történelmével, életkörülményeivel. A Mohamed korának arabsága nem ismerte a nemek szegregációját. A nők gazdasági szerepe, akárcsak a pastunoknál, a korai araboknál is jelentős volt, kereskedhettek, a férfiakkal együtt harcolhattak a csatákban, sőt hadvezérek lehettek. Maga Mohamed próféta a vállalkozó, kereskedelmi karavánokkal áruját szállító Aisa alkalmazottja volt, akit később első feleségül vett.

Az iszlám kialakulásának megértését gátolja a táliboknál a judaizmus ismeretének teljes hiánya is. Arról sincsenek elégséges ismereteik, hogy az iszlám hódítások révén a muszlimok hogyan adaptálták a Szászánida perzsa birodalom, majd 1453 után a Bizánci Birodalom államszerkezetét, kultúrájának elemeit.

A korai arabság ajtó nélküli kunyhókban élt, a nők számára előírt hidzsáb eredetileg a kunyhó ajtajának függönyét jelenti. A melegben félmeztelenül jártak, a függöny és az asszonynépre nézés tilalma a nemek szegregációját nem ismerő korai arabok intim szférájának védelmét szolgálta. Férfiak és nők a homokviharak ellen egyaránt a fejükre

¹⁴ A szunna az iszlámban a szokáson alapuló, Mohamed próféta és társai életútjából és életmódjából levezetett jó és tilalmas gyakorlatok gyűjteménye, amely jogforrássá emelkedett, így kötelező, míg a hadisz a prófétai hagyományok folklorisztikus gyűjteménye. A Korán és a szunna az iszlám teológia és törvény két fő forrása. A szunna a prófétai hagyományokon alapuló gyakorlat, a Korán utáni fő jogforrás, így kötelező érvényű. A hadisz a próféta életéről, tanításairól, más kortárs muszlimok tetteiről szóló szájhagyomány. Míg a szunna az ősi muszlim közösség szokásainak összefoglalója, a hadisz kizárólag szájhagyomány útján terjedő folklorisztikus közlés volt, amelyet a próféta halála utáni két évszázadban szerkesztettek össze.

¹⁵ Az iszlámnak nincs hivatalos egyházi hierarchiája. A hitoktató a molla, a madrasza oktatója a maulaví, a professzor pedig a sejk ul-Korán címet viseli.

terített leplekkel védekeztek. Az arcot eltakaró fátyol és a testet eltakaró nikáb eredetileg a Szászánida nemes hölgyek öltözete volt, amely nem az alárendeltséget, hanem a hatalmat jelképezte. A főkötős fátyol és a hosszú fekete ruha pedig a bizánci keresztény apácáktól származik.

A kandahári ultrakonzervatívok hitértelmezése a vallási gyakorlat félreértésén alapul. Hiába harcoltak a nyugati modell ellen is, valójában ők szentesítik azt a neokolonialista narratívát, miszerint az iszlám vallás merevsége, megújulásra képtelensége miatt indult hanyatlásnak az iszlám világ az újkor hajnalán és stagnál napjainkig.

A Hakkáni-hálózat

A hatalmi háromszög másik csúcsát a Hakkáni-hálózat alkotja. Ők a második legerősebb csoport, a harcosok társadalmi rétege. Ők a nyugati Durráni törzsszövetséggel szemben álló keleti, erősebb és kevésbé fragmentált Gilzai törzsszövetséghez tartozó pastunok. A Hakkáni-klán a Zadran törzs szülötte. A Hakkáni-hálózat 3 minisztériummal, 9 tartománnyal, 4 határátkelőhellyel és vámhivatallal rendelkezik. Szirádzsuddín Hakkáni belügyminiszter, Maulavi Nadzsibullah Hakkáni hírközlési miniszter és Khalíl Ul-Rahmán Hakkáni menekültügyi miniszter képviseli a hálózatot a kormányban. A keleti Nurisztán, Lagmán, Kunar, Nangarhár, Logar, Vardak, Hoszt, Paktia és Paktika tartományok kormányzói tartoznak körükbe, de több más tartomány rendészeti¹⁶ és állambiztonsági felügyelete¹⁷ is hozzájuk tartozik. Torkham, Paracsinár, Gulam Han és Angor Ada határátkelőhelyeket ellenőrzik. A legjövődelműbb a torkhami vámhivatal. Mindegyik Pakisztánnal határos, ők tartják kézben a pakisztáni határforgalmat, pakisztáni kapcsolataik minden téren jellemzőek. Az öngyilkos merénylőket ők honosították meg Afganisztánban. Szirádzsuddín Hakkáni felügyelete alá tartozik az öngyilkos osztagokból álló 303-as dandár.

A harctereken tanúsított radikalizmusuk ellenére politikai téren képesek a pragmatizmusra.

Baradar molla és Jákúb molla köre

A hatalmi háromszög harmadik csúcsához a Baradar molla gazdasági ügyekért felelős miniszterelnök-helyettes és Omár molla fia, Mohamed Jákúb Omári molla védelmi miniszter csoportja tartozik. Baradar molla a Durráni törzsszövetség „királypárti” Zirak törzsi konglomerátumához tartozó Popalzai törzs szülötte. A tálibok első emírije, Omár molla családja pedig a Gilzai törzsszövetség Hotak törzséből származik. Ez a csoport vetélkedik a Hakkáni-hálózattal, néha az egyik, néha a másik tűnik erősebbnek.

Ők alkotják a nacionalista szárnyat, akik az afgán falvak társadalmi normáit, a pastun törzsi becsületkódex, a Pastunváli előírásait és a tálibok ideológiájának alapjául szolgáló Deóbandi iskola eredeti nacionalista, antikolonialista szellemiségét szeretnék egyesíteni. A nemzeti egységet, nemzeti megbékélést szeretnék kieszközölni, nem

¹⁶ Hoszt, Paktika, Logar, Nangarhár, Kunar, Lagmán, Kapisza, Parván, Bámiján, Dájkundi, Gór.

¹⁷ Kunduz, Baglán, Bámiján, Lagmán, Kunar, Nangarhár, Logar, Parván, Hoszt, Paktia, Paktika és Gazni.

tekintik magukénak az iszlám „világforradalom” ügyét. Kizárólag Afganisztán határain belül, illetve „nagy afgán nemzetben” (lój afgán millat) gondolkodnak. Utóbbi miatt támogatják a pakisztáni tálibok, a Tehrik-i-Taliban Pakisztán (TTP) szervezetét és a beludzs nacionalisták mozgalmait. Nem ismerik el államhatár gyanánt az afgán (pastun) etnikumot Afganisztán és Pakisztán között megosztó Durand-vonalat.¹⁸

Ez a csoport a nemzetközi kapcsolatok terén is a pragmatikusabb, Baradar molla és Jákúb molla kapcsolatban áll az amerikai és a katari kormány képviselőivel. Baradar molla révén lépett az Egyesült Államok kormánya kapcsolatba a tálibokkal. Amikor erről értesültek a pakisztáni hatóságok, bezárták a karacsi fegyházba. Amikor 9 esztendő múltán szabadult, ő lett a dohai tárgyalócsoport vezetője Sér Mohamed Abbász Sztanikzai helyett. A pakisztáni kötődések ellensúlyozására jó kapcsolatokra törekednek Indiával, a nyugati kapcsolatok ellenében Kínával, Oroszországgal és Iránnal is, ám utóbbival több fenntartással, mint a hatalmi háromszög többi csúcán álló csoportok.

A Popalzai törzs tagjai a Nürzai-Acsakzai ellentétek során utóbbiak pártján voltak, akárcsak a királyi dinasztiaát adó Barakzai¹⁹ törzs. Míg a kandahári sejkek a dohai csoportot „luxushotel-felkelőknek” nevezik, ez korántsem mondható el Jákúb molláról. Ő a tálibok első emírének, Omár mollának a fia, aki frontparancsnokból lett védelmi miniszter. Ő koordinálta a harcot az északi tádzsik és üzbég parancsnokokkal. Az ő erői látják el a kunduzi repülőtér védelmét. Ő is rendelkezik öngyilkos osztagokkal, az úgynevezett Manfúr-egységekkel.

Hozzájuk tartoznak a titkosszolgálatok, két miniszterelnök-helyettesi poszt, három minisztérium, valamint a nem pastunok által lakott vagy vegyes lakosságú északi és középső tartományok, továbbá a beludzsok által lakott délnyugati Nímróz tartomány. Jákúb molla stratégiai elképzelése szerint először az üzbég és tádzsik felkelő parancsnokokkal koordinálva az északi határátkelőhelyekkel szomszédos tartományokat kellett elfoglalni, azokat, ahol első uralmuk során megtorpant előrenyomulásuk, és megmerevedtek a frontok. Badahsán, Tahár, Talokán, Kunduz, Balk, Dzsauzdzsán, Farjáb, Badgisz, Baglán, Szamangán, Pandzsír, Kapisza, Parván, Gázni, Dájkundi, Bamián, Gór, Uruzgán és Nímróz tartományokat, Sér Kán Bandar, Hairatán, Bandár Akina és Bandár Abu Naszr Farahi határátkelőhelyeket, amelyek Tádzsikisztánnal, Üzbegisztánnal, Türkmenisztánnal, valamint Iránnal határosak. Baradar molla koncepciója a határátkelőhelyek és a vámbevételek megkaparintására irányult, hogy elvágja a Gáni-kormányt jelentős bevételektől és az északi utánpótlási vonalaktól. Jelenlegi befolyásuk is éppen ezekben a tartományokban erős. Ez a csoport az általános amnesztia betartásának, a régi szakemberek államapparátusba való integrálásának, az etnikai kisebbségek kooptálásának és a nők oktatásának híve.²⁰

¹⁸ A Durand-vonalat eredetileg az Afgán Királyság és Brit-India között a befolyási övezeteket elválasztó ideiglenes demarkációs vonalként jelölték ki az egyezmény Abdul Rahmán Khán afgán emír és a brit korona részéről Sir Henry Mortimer Durand általi 1893. november 12-i aláírását követően. 1947-ben Pakisztán megalakulása után az *udi possessis cessi* nemzetközi jogi elve alapján az új állam a 2650 kilométeres elválasztó vonalat államhatárnak tekintette, míg egyetlen afgán kormány sem ismerte el.

¹⁹ Az Acsakzai törzs a Barakzai törzsből önállósult.

²⁰ FELBAB-BROWN 2023.

Muttaki

Külön entitást alkot Amir Hán Muttaki külügyminiszter, egy Gilzai, Szulejmán Kel törzsbeli nomád leszármazott Paktia tartomány Zurmat járásából, aki Helmand tartomány Nad Alí járásában született. Korábban a dohai tárgyalócsoporthoz tagja volt. Jó pakisztáni kapcsolatokkal rendelkezik. Kijelentette, hogy nem az amerikaiak szegték meg a dohai megállapodást, hanem a tálibok, akik nem csak a terrorizmus tekintetében, de az összes nemzetközi szerződéses kötelezettségre és emberjogi normákra nézve kötelezettséget vállaltak („vállaltunk” – fogalmazott), hogy azokat betartják.²¹

A nem pastun tálib vezetők

Említésre méltók továbbá a nem pastun származású tálib vezetők, az északi parancsnokok, akiknek oroszánrésztük volt a tálibok északi katonai sikerében, és a technokrata tálib vezetők közül többen, mint az üzbég Maulavi Abdul Szalám Hanafi miniszterelnök-helyettes, Núreddín Azízi kereskedelmi miniszter egy pandzsíri tádzsik, Kári Din Mohamed Hanif gazdasági miniszter, aki badaksáni tádzsik, az üzbég Maulavi Abdul Rahmán Rasid mezőgazdasági miniszter, a tádzsik Kári Faszíhuddín Ajúbi vezérkari főnök, Abdul Latif Nazari gazdaságminiszter-helyettes, egy hazara, Makhdúm Alem, egy maimanai üzbég, szűkebb pátriájából való elmozdítását követően Gazni tartomány rendőrfőnöke lett. Zabul tartomány rendőrfőnöke, Kári Szalahuddín Ajúbi is üzbég. Rájuk hivatkozva állítják a tálibok, hogy már ügyvivő kormányuk is széles körű, kormányzásukban nincs pastun kizárólagosság.

A kormányzás

Mint már említettük, a tálib politikai rendszernek nincsenek meghatározott kritériumai, és államelmélete sem kidolgozott. Az 1996–2001 közötti Iszlám Emirátust ugyan újra bevezették, ám nem határozták meg, hogy az milyen elvek alapján és mi módon működik. Úgy tűnik, ez csak a külföldi elemzőknek és az afgán ellenzéknek hiányzik. A tálibok belföldi támogatása is inkább gyakorlati, mintsem elméleti megfontolásokon alapul, támogatóik nem követelnek meg szofisztikált érvrendszert az iszlám emirátus tartalmának kidolgozására, elegendő az iszlám szunnita ágának hanafi iskolájához tartozó hittudósok (ulema) saríja-magyarázata.²²

A különböző tálib csoportok változatos helyi politikákat alkalmaznak az ország különböző részein az ottani igényeknek megfelelően annak érdekében, hogy elnyerjék a helyi lakosság támogatását. A korábbi gyenge kormányzat, a köztársaság megosztó politikája és a külföldi csapatok visszaélései megkönnyítették a különböző vidékeken a helyi

²¹ Ezzel szemben Jákúb molla a Tolú TV-nek 2023 júniusában adott nagyinterjújában azt állította az ENSZ BT elemző csoportjának 14. jelentésére és a nemzetközi szervezeteknek a kormányzat inkluzivitásával, a nők társadalomból való kirekesztésével és az emberi jogok megsértésével kapcsolatban, hogy ezekről a kérdésekről nem volt szó a dohai tárgyalások során.

²² Iszlám jog, vallásjog.

tálib kormányzást.²³ A tálibok legyőzték a hadurakat, felléptek a korrupció ellen, kiűzték az idegen csapatokat, ezért népszerűek voltak. A tálib igazságszolgáltatás hozzáférhető volt mindenki számára.²⁴

A hatalmi központok párbaja zajlik Kabul és Kandahár között. De az emír és ultrakonzervatív körének figyelme nem terjed ki a kormányzás minden aspektusára. Számos bizottság tevékenykedik a nemzeti konszenzus kimunkálása érdekében, korábbi politikusok hazatérését elősegítendő, a megbékélés kidolgozására. A hatalmi központok a helyi közösségektől függenek, azok flexibilisek. Helyi szinteken a tálibok kormányzási módszerei még mindig a felkelő kormányzás jegyeit viselik magukon, amely a tömegek támogatásán alapul. Az általuk ellenőrzött területeken a helyi közösségek révén, katonai-civil tanácsaik horizontális hálózatával sikeresen, ám korántsem egységesen kormányozzák. Tanácsaik tevékenységében nem váltak el az államhatalom különböző ágai. Döntéshozóként, bíróságként, valamint kormányzati szervekként egyaránt sikeresebben működtek a korrupció és széthúzó kabuli kormánynál, ezért azt hitték, mindez országos szinten is elégséges lesz a kormányzáshoz, és értetlenül fogadták a hatalmi ágak szétválasztását követelő nemzetközi felhívásokat. Húszévi vidéki felkelő tevékenység után a városok kormányzása során nehézségekkel szembesülnek. Nehezen megy soraik átalakítása reguláris állami biztonsági erőkké, a megfelelő bánásmód a nem pastun közösségekkel. Kormányzásuk brutális, de hatékony. Kérdés, hogy hosszú távon hatásos-e.

A legitimitás problémája

2021. augusztus 16-án Gáni elnök hirtelen menekült el, ám azóta sem mondott le, így felmerült a legitimitás kérdése is. Megfelelő politikai praktikák (választások) és politikai intézmények (parlament) híján a népképviselői legitimitáció nem teljesült. Ámbár diktatúrák és abszolút monarchiák demokratikus legitimitáció híján is a nemzetközi közösség teljes jogú tagjai lehetnek, amely diplomáciai elismerésben részesíti kormányukat, de a tálibok kormányát egyedülálló módon két év elteltével sem ismeri el egyetlen ország sem. Paradox módon azonban a kulisszák mögött élénk külkapcsolati interakciók zajlanak. Bár az ENSZ nem tagadta meg a tálib állam államiságának elismerését, a tagállamok diplomáciai elismerése azért nem történt meg, mert kormányzásuk nem áll összhangban a nemzetközi jogi és diplomáciai értelemben meghatározott kötelezettségekkel és normákkal. A tálibok kormánya nem mondott fel egyetlen nemzetközi egyezményt sem, amelyet a korábbi kormányok kötöttek, és nem szakította meg a diplomáciai kapcsolatot egyetlen országgal sem. Noha a nemzetközi közösség egyre hangosabban követeli a tálibok kormányzásának korrekcióját, egyetlen ország sem szakította meg diplomáciai kapcsolatait velük, számos országban külképviseletet működtetnek, és az afgán fővárosban is több nagykövetség és nemzetközi szervezet folytatja tevékenységét.

A tálibok a kormányzásuk hiányosságait érintő kritikákra úgy reagálnak, hogy teljesültek az államiság legfőbb ismérvei, az ország területi integritása, egész területe egységes kormányzat fennhatósága alatt áll, nincs az ország feletti fennhatóságra igényt tartó

²³ RAHIMI 2021b.

²⁴ BACZKO 2021.

rivális hatalom. Az államiság és a kormányzás kritériumai azonban korántsem azonosak. A kormányzási képesség alapvető ismérve az ország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése. A tálibok azzal érvelnek, hogy a nemzetközi közösség kőkemény diktatúrákon sem kéri számon az emberjogi normák betartását. Az emberjogi normák azonban a nemzetközi egyezményekben vállalt, betartandó kötelezettségeknek csupán egy részét képezik.

Lényeges kötelezettség a terrorizmus és a nemzetközi szervezett bűnözés üldözése, vagyis annak garantálása a nemzetközi közösség számára, hogy az ország nem lehet más ország elleni terrorizmus vagy szervezett bűnözési aktivitás bázisa. A tálibok a nemzetközi szervezett bűnözés és a kormányzati instabilitás összefüggéseit nem látják át, holott az előző kormány nem utolsósorban azért omlott össze kártyavárként, mert nemzetközi bűnözési hálózatokkal fonódott össze.

A törvényhozó hatalom

Mivel a tálibok nem választásokon kerültek hatalomra, a törvényhozó hatalmat országos szinten nem tudják működtetni. Azt gondolták, a kandahári tanács döntéseinek Haibatullah emír nevében parancsba foglalása törvényhozó hatalom gyanánt elegendő jogforrás. Ehelyett a végrehajtó hatalomra, az Iszlám Emirátus rendjére hivatkoznak jogforrásként.²⁵ Az Afgán Tudományos Akadémia bizottságát bízták meg a meglévő törvények és a saría előírásai jogharmonizációjának vizsgálatával.

1995 és 2001 között az ulema, a hittudósok gyülekezete több ízben összegyűlt Kabulban, hogy alkotmányt fogadjon el, amelyet azonban sohasem hagyott jóvá a tálib Iszlám Emirátus kandahári hatalmi központja.

2005-ben, kiűzetésük után a tálibok alkotmánytervezetet készítettek, amely az 1992 utáni mudzsáhid alkotmány kivonata volt. Ez viszont bizonyos szakaszaitól eltekintve lényegében azonos volt az 1964-től 1973-ig érvényben lévő alkotmány tartalmával. Ám a végrehajtó hatalom az államfő és a miniszterelnök helyett a táliboknál az emír kezében összpontosul, a választásokat pedig elutasítják, akárcsak a politikai pluralizmust. A tálibok 2021-es hatalomra kerülésük után nem adaptálták saját alkotmánytervezetüket sem. Amikor a kínai nagykövetet fogadta, a tálib igazságügy-miniszter kijelentette, hogy az 1964-es alkotmányt fogják jóváhagyni, amennyiben nem ellentétes a sariával.²⁶ Már a 1994-es Washingtoni Nyilatkozatukban, majd 2021-es és 2022-es nyilatkozataikban is úgy hivatkoztak az 1964-es királyi alkotmányra, mint az ország legjobb alaptörvényére. Az 1964-es alkotmány a törvényhozást tekinti elsődleges jogforrásnak, amennyiben az nem sérti az iszlám vallás alapelveit. Ez az alkotmány mondta ki, hogy az iszlám vallás szunnita irányzatának hanafi iskolája az ország államvallása (64. § 2. bek.).²⁷

Alkotmányozó nemzetgyűlés, a Lója Dzsirga összehívására tettek ígéretet, ám nem hozták nyilvánosságra, hogy kikből szervezik azt. Végül a Kabulba összehívott gyűlés csupán Ulema Tanácsnak bizonyult.

²⁵ Al Amírat al-Iszlámíja va Nizámuha (Daftar-e Dáru'l 'Ulúm Sarí'a), Kandahár, 1402.

²⁶ GUL 2021.

²⁷ RAHIMI 2021a.

2022 áprilisában Hakím Hakkáni, a tálib Legfelsőbb Bíróság elnöke könyvet jelentett meg *Az Iszlám Emirátus rendszere* címmel, amelynek előszavát Haibatullah emír írta. Ebben a hatalom forrása és oszlopa gyanánt három alkotmányos vezérelvet jelöl meg. Ezek a következők: 1. független bíróság; 2. iszlám fegyveres erők; 3. a Koránon és a szunnán alapuló isteni törvény.

Ami a bírói hatalmat illeti, a tálibok úgy vélik, a Korán és a saría megfellebbezhetetlen jogforrás,²⁸ és a vallási bíróságok mindennemű ügyszak elbírálására kompetensek.²⁹ Átstrukturálták a bíróságokat: egy bíró, egy mufti és egy jegyző tevékenykedik együtt. Az ügyvédi kamarát alárendelték az igazságügyi minisztériumnak. Az ügyészséget nem alakították át. A büntetések a statáriális helyszíni kivégzésektől a kollektív büntetésen, korbácsoláson át a megszégyenítésig terjednek.

Az emberi szabadságjogokról középkori hanafita hittudósok nézeteit vallják, amelyeket az indiai szubkontinens a kolonializmus és a hidegháború kontextusában elterjedt madraszáiban oktatnak. A madraszák a modern idők kiélezetten ellenséges légkörében burjánzanak. Ebben a kontextusban az állam és a társadalom viszonya nem tisztázott.

A végrehajtó hatalom és az államszerkezet

Ami a politikai felépítmény, az államigazgatás struktúráit illeti, a tálibok a köztársaság kormányzati felépítményét nagyjából megőrizték,³⁰ mindössze a nőügyi minisztériumból lett az Erény Promóciója és Bűnmegelőzés Minisztériuma. A centralizált versus föderatív rendszerről folyó viták a 2022. október 29-i Atmar-interjú³¹ során lángoltak fel. A Gáni-kormány külügyminisztere a tálibok centralizált államkonceptiója mellett tett hitet egyes tálibellenes politikai erők követeléseire válaszolva.

A szakminisztériumokban többnyire megtartották a szakembereket, de tálib vezetőket helyeztek föléjük. Míg a fegyveres minisztériumokban és a biztonsági erők kötelékében többnyire régi szakemberek teljesítenek szolgálatot, a tálibok számára érzékeny területeken, mint a közoktatási és a felsőoktatási minisztériumban, a teljes személyi állományt lecserélték.

Mint már említettük, igen változatos képet mutat a helyhatóságok működése. A pas-tun vidéken, ahol a legalsó szinten a törzsi tanácsok kormányoznak, a lányiskolák is nyitva vannak, így a történelmi Lója Paktia több járásában. A nemzetiségi vidékeken más etnikumból neveznek ki kormányzókat, erősítendő a központi hatalom egységét. Ellenzik a föderalizmust.

A kormányzati teljesítményt illetően a tálib végrehajtó hatalom jónak bizonyult a belső kohézió megteremtésére, ám a kormányzás minőségét illetően nem megfelelő.

Ami a végrehajtó hatalmat illeti, a kormányzás szenzitív területeit vizsgáljuk közelebbről.

²⁸ Supreme Court Appoints 69 Provincial Judges (16 December 2021), lásd: <https://tolonews.com/afghanistan-175920>

²⁹ Lásd: <https://tolonews.com/afghanistan-175920>

³⁰ LOMBARDI–MARCH 2022.

³¹ Haníf Atmar, a Gáni-kormány volt külügyminisztere a BBC-nek nyilatkozott.

A gazdaság

A tálib kormányzás két esztendeje jobb gazdasági képet mutat, mint ami a prognózisokban szerepelt, amelyek 26 millió éhezővel számoltak. Világi és vallási adókból (‘usr, zakát) a vámbevételekből, illetekekből, parkolási és szabálysértési jövedelmekből az állam jelentős összegekre tett szert, habár a tervezett önellátástól még messze vannak. Koncessziós és tranzitdíjakból remélnék bevételeket, gazdaságukat és nemzetközi kapcsolataikat ennek megfelelően alakítják.

Jelentős bevételi forrás az ópiumgazdaság és a fegyver- és műkincscsempészet. A UNAMA³² 2022. decemberi, harmadik, valamint 2023-as jelentése az emberi jogok tekintetében elmarasztalta a tálibok kormányát, de megállapította, hogy a gazdasági mutatók a vártnál sokkal jobbak.

A nemzeti valuta árfolyamát a nehézségek ellenére sikerült a táliboknak fenntartaniuk. A humanitárius katasztrófát elkerülendő, ebben a nemzetközi közösség is segít. Egy lengyel cég új bankjegyeket nyomtatott, az amerikai kormány pedig folyamatos pénzfolyósítással tartja fenn a nemzeti valuta, az afgáni árfolyamát.

A fegyveres erők

A biztonságpolitika terén nagy kihívásokkal kell szembesülniük. Az ezekkel való megbirkózás során Jákúb molla védelmi miniszter a generációváltással a reformerek vezetőjévé emelkedik, ő a tálibok „Amanullah Kánja”.³³ A tálib harcosok sorait szakemberek segítségével nélkül nem lehet felkelő erőkből reguláris hadsereggé szervezni.

A Hakkáni-hálózat a belügyi tárca irányítása során a védelmi tárcához hasonlóan alkalmazza a régi szakembereket.

Ami a biztonsági kockázatokat illeti, az Ellenállás Frontját és egyéb szórványosan csetepatézó csoportokat nem tartják nagy kihívásnak, annál nagyobb gondot jelentenek a nemzetközi terrorszervezetek, amelyek újra befészkeltek magukat az ország területére, különösen az erősödő Iszlám Állam, valamint a kiterjedt nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező bűnözői szindikátusok, amelyek el sem hagyták Afganisztánt. Az Iszlám Állam afganisztáni tevékenysége geostratégiai érdekeket szolgál, a közép-ázsiai szénhidrogénekhez való nyugati hozzáférést is biztosíthatja, ennek érdekében a szervezet Dzsauzdsán tartományban található központjával megvetette a lábát Afganisztán északi részén, míg keleti, Nangarhár tartománybeli bázisa azt a célt szolgálhatja, hogy az orosz szénhidrogéneket elvágják az új dél-ázsiai piacoktól.

³² United Nations Assistance Mission in Afghanistan – az ENSZ afganisztáni segélynyújtó missziója.

³³ Afganisztán az 1919-ben trónra lépett uralkodó, Ammanullah Kán vezetésével ugyanabban az évben a harmadik angol-afgán háború során vívta ki függetlenségét. 1924-ben megalkották az ország első alkotmányát, választójogot kaptak a nők, reformokat vezettek be.

Kulturális örökség, műemlékvédelem

A kábítószerek-bevételek utáni második legnagyobb bevételi forrása a tálib mozgalomnak az illegális műkincs-kereskedelem volt. Kormányra kerülve a tálibok örökségvédelmi politikája – legalábbis elveikben – különbözik a 2001 előttitől. Az akkori tálib emír, Omár molla nevében kiadott fetva³⁴ bálványoknak deklarált mindennemű emberábrázolást. Ennek jegyében történt a Nemzeti Múzeum megmaradt szobrainak nyilvánosságra hozott széttröszölése. Később „hasonló” szobrok tűntek fel textilai leletek gyanánt a pakisztáni és a nemzetközi műkincsek illegális piacain. Több tálib vezetőnek jelentős szerepe van a nemzetközi műkincs-kereskedelemben, Muttaki külügyminiszternek komoly érdekeltségei vannak az ázsiai műkincs-kereskedelem központjának számító szingapúri régiségpiacon. A leglátványosabb akció a bamiáni óriási Buddha-szobrok felrobbantása volt 2001 márciusában a bamiáni kormányzó parancsára, miután a tálib kormányzat bálványoknak nyilvánította őket.³⁵

Ezért a nemzetközi közösség műemlékvédelmi tekintetben is tartott a tálibok ismételt hatalomátvételétől. A kulturális minisztérium Kairullah Kairkva vezetésével a mérsékeltek kezében van. Szuhail Sáhin a tálibok szóvivőjeként a hatalomátvételt követő első napokban a nemzeti kulturális örökség védelméről biztosította a nemzetközi közvéleményt.³⁶

Az új tálib kormány lépéseket tett a műemlékek védelmére. Az UNESCO-val meg egyezett több világörökségi helyreállítási projekt finanszírozásában. A heráti Momandha negyedben található Yu Aw zsinagóga tatarozási munkái 2022 novemberében megkezdődtek.³⁷ Hamarosan befejeződik a Kabul környéki Sivaki sztúpa restaurálása.

A 2008-ban a Karzai-adminisztráció alatt a kínai kormányznak a Mesz Ainak helység helyén állott ősi buddhista város területére adott rézbányászati 30 éves koncessziójának visszavonását rendelték el.³⁸ Most őrzik a műemlékeket, ásatási területeket.

De ne feledjük, hogy felkelésük során az afgán tálibok kapcsolatban álltak nemzetközi műkincscsempész szindikátusokkal, gazdaságuk megszilárdítása végett most sem mondhatnak le erről a jövedelmező bevételi forrásról.

Az oktatásügy

Az oktatásügy a legszenzitívebb terület a tálibok számára, sokkal érzékenyebb, mint a biztonságpolitika, mert az oktatásügy átalakításának sikerében látják fennmaradásuk zálogát.

A legnagyobb vihart kavart kormányzati téma a nemek szegregációja révén a lányok visszaszorítása az oktatásban, akárcsak a nőké a munka világában. Hatodik osztály felett a lányok oktatását felfüggesztették. 2022 decemberében az egyetemekről is kitiltották őket, miután 2021-ben bevezették a nemek elkülönítését.

³⁴ A fetva vallási dekrétum.

³⁵ Most is ugyanaz a személy Bamián tartomány tálib kormányzója, mint aki 2001-ben kormányzóként embereivel felrobbantatta az óriási szobrokat. „Akkor a megsemmisítésükre kaptam parancsot, most a védelmükre. A mozgalom fegyelmezett katonájaként végrehajtom a parancsokat” – nyilatkozta. SOMER COCKS 2022.

³⁶ BOWLEY–MASHBERG–KAMBHAMPATY 2021.

³⁷ GERANPAYEH 2022.

³⁸ KULLAB 2022.

Éppen a nők oktatásának kérdése mutatja, hogy a tálib mozgalom mennyire nem egységes. Ezzel kapcsolatosan egymásnak ellentmondóan nyilatkoznak a tálibok különböző képviselői.³⁹ A helyzet a valóságban addig sem volt olyan rózsás, mint a köztársasági időszak statisztikai mutatták. 2020-ban Afganisztán az oktatás tekintetében már a 169. volt a világ országai közül,⁴⁰ vagyis a sereghajtók között volt.

Konklúzió

A tálibok kormányzása számos kihívással szembesül. Ahogyan maga a tálib mozgalom, úgy kormányzásuk sem egységes. A tálibok különböző hatalmi központjai és különböző csoportjai számtalan nehézséggel szembesülve eltérő praktikákat alkalmaznak azok megoldására. Ez előbb-utóbb törést okoz soraikban. A politikai döntéshozatal során a kandahári mélyállam és a kabuli kormányzat napi összetűzései figyelhetők meg. A *deep state* rendszer a pakisztáni politikai struktúra lenyomata, ám nem katonai, hanem vallási színezettel, és egyensúlyozva a pakisztáni, iráni és Öböl-menti kapcsolatok törésvonalán. Ebben rejlik a mélyállam ereje.

A tálib mozgalomnak ezzel szemben sem saját államán belül, sem annak ellenében nincs életképes kormányzati alternatívája. A külső hatalmak katonailag egyik ellenzéki csoportot sem támogatják. Felmérték, hogy egy újabb proxyháború – az egyik oldalon Kína, Oroszország és Irán, a másik oldalon a Horászáni Iszlám Állam, burkoltan amerikai és katari támogatással – nemkívánatos hatalmi vákuumot eredményezne Afganisztánban és a térségben, ami a terrrorszervezetek térnyerésével és ellenőrizhetetlen folyamatok megerősödésével járna. A tálib kormányzás túlélésének záloga, ha a hatalmi belharcok során a mérsékelték kerülnek ki győztesen, és kooptálják a kormányzásba a társadalom különböző csoportjait.

Felhasznált irodalom

- Al Amírát al-Islamíja va Nizámuha (Daftar-e Dárul 'Ulúm Sarí'a), Kandahár, 1402.
- BACZKO, Adam (2021): How the Taliban Justice System Contributed to their Victory in Afghanistan. *Social Science Research Council*, 2021. október 26. Online: <https://items.ssrc.org/insights/how-the-taliban-justice-system-contributed-their-victory-in-afghanistan/>
- BOWLEY, Graham – MASHBERG, Tom – KAMBHAMPATY, Anna P. (2021): Taliban Vows to Protect Afghan Cultural Heritage, but Fear Persist. *The New York Times*, 2021. augusztus 20. Online: www.nytimes.com/2021/08/20/arts/taliban-afghan-cultural-heritage.html
- FARR, Grant (2022): Female Education in Afghanistan After the Return of the Taliban. *E-international Relations*, 2022. április 23. Online: [www.e-ir.info/2022/04/23/female-education-in-afghanistan-after-the-return-of-the-taliban/#:~:text=The%20Taliban%20also%20ruled%20that,students%20\(Jackson%2C%202022](http://www.e-ir.info/2022/04/23/female-education-in-afghanistan-after-the-return-of-the-taliban/#:~:text=The%20Taliban%20also%20ruled%20that,students%20(Jackson%2C%202022)

³⁹ JACKSON 2022; MUKHOPADHYAY 2022.

⁴⁰ FARR 2022.

- FARSHAD DARYOSH, Mohamed (2021): Supreme Court Appoints 69 Provincial Judges. *Tolonews*, 2021. december 16. Online: www.tolonews.com/afghanistan-175920
- FELBAB-BROWN, Vanda (2023): Afghanistan in 2023: Taliban internal power struggles and militancy. *Brookings.edu*, 2023. február 3. Online: www.brookings.edu/articles/afghanistan-in-2023-taliban-internal-power-struggles-and-militancy/
- GERANPAYEH, Sarvy (2022): Taliban government approves conservation work on historic synagogue in Afghanistan. *The Art Newspaper*, 2022. október 26. Online: www.theartnewspaper.com/2022/10/26/taliban-government-approve-conservation-work-on-historic-synagogue-in-afghanistan?fbclid=IwAR0Oo24g3b0le1Hr94t2gZVHIe746A96H7RESg6xoqPuwqkraxQoTn9QXTQ
- GUL, Ayaz (2021): Taliban Say They Will Use Parts of Monarchy Constitution to Run Afghanistan for Now. *VOA News*, 2021. szeptember 28. Online: www.voanews.com/a/taliban-say-they-will-use-parts-of-monarchy-constitution-to-run-afghanistan-for-now/6248880.html
- JACKSON, Ashley (2022): The Ban on Older Girls' Education. Taleban conservative ascendant and a leadership in disarray. *Afghanistan Analysts Network*, 2022. március 29. Online: www.afghanistan-analysts.org/en/reports/rights-freedom/the-ban-on-older-girls-education-taleban-conservatives-ascendant-and-a-leadership-in-disarray/
- KULLAB, Samya (2022): Why the Taliban now preserve Buddha statues they once targeted. *The Christian Science Monitor*, 2022. március 28. Online: www.csmonitor.com/World/Middle-East/2022/0328/Why-the-Taliban-now-preserve-Buddha-statues-they-once-targeted
- LOMBARDI, Clark B. – MARCH, Andrew F. (2022): Taliban's Views on Legitimate Islamic Governance. Certainties, Ambiguities, and Areas for Compromise. *United States Institute of Peace*, 2022. február 28. Online: www.urip.org/publications/2022/02/afghan-taliban-views-legitimate-islamic-governance
- METCALF, Barbara D. (2001): „Traditionalist” Islamic Activism: Deoband, Tablighis, and Talibs. *Social Science Research Council*, 2001. november 1. Online: <https://items.ssrc.org/after-september-11/traditionalist-islamic-activism-deoband-tablighis-and-talibs/>
- MUKHOPADHYAY, Dipali (2022): The Taliban Have Not Moderated. An Extremist Regime Is Pushing Afghanistan to the Brink. *Foreign Affairs*, 2022. március 28. Online: www.foreignaffairs.com/afghanistan/taliban-have-not-moderated
- PURI, Luv (2009): The Past and Future of Deobandi Islam. *CTC Sentinel*, 2(11), 19–22. Online: <https://ctc.westpoint.edu/the-past-and-future-of-deobandi-islam/>
- RAHIMI, Haroun (2021a): *A Constitutional Reckoning with the Taliban's Brand of Islam Politics. The Hard Path Ahead*. Kabul: Afghan Institute for Strategic Studies. Online: www.aiss.af/assets/aiss_publication/Reckoning_with_Islamist_politics.pdf
- RAHIMI, Haroun (2021b): Taliban Caretaker Government: Good for Internal Cohesion, Bad for Governance. *The Diplomat*, 2021. szeptember 9. Online: <https://thediplomat.com/2021/09/taliban-caretaker-government-good-for-internal-cohesion-bad-for-governance/>
- RAHIMI, Haroun (2022): Remaking of Afghanistan: How the Taliban are Changing Afghanistan's Laws and Legal Institutions. *Institute of South Asian Studies*, 2022. július 26. Online: <https://doi.org/10.37839/MAR2652-550X10.17>

- SOMERS COCKS, Anna (2022): Do the Taliban regret blowing up the Bamiyan Buddhas? New government takes steps to protect heritage. *The Art Newspaper*, 2022. szeptember 5. Online: www.theartnewspaper.com/2022/09/05/do-the-taliban-regret-blowing-up-the-bamiyan-buddhas-new-government-takes-steps-to-protect-heritage
- SYIED, Fazl-I Haider (2021): The Doha accord and Taliban legitimacy. *The Interpreter*, 2021. november 29. Online: www.lowyinstitute.org/the-interpreter/doha-accord-taliban-legitimacy
- WATKINS, Andrew (2022): One Year Later: Taliban Reprise Repressive Rule, but Struggle to Build a State. *United States Institute of Peace*, 2022. augusztus 17. Online: www.usip.org/publications/2022/08/one-year-later-taliban-reprise-repressive-rule-struggle-build-state